

УДК 336.71

Охрименко І.Б.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

ПРОБЛЕМНА КРЕДИТНА ЗАБОРГОВАНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У БАНКАХ УКРАЇНИ ТА ЗАХОДИ ЇЇ ЗМЕНШЕННЯ

POVEREIGN CREDIT INDEBTEDNESS OF INDIVIDUALS IN BANKS OF UKRAINE AND MEASURES TO REDUCE IT

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена аналізу стану та заходам зменшення проблемної кредитної заборгованості в банках України. Проаналізовано стан, причини виникнення та тенденції процесу накопичення проблемних кредитів у банках. Особливо проаналізовано й обґрунтовано головні макро- і мікроекономічні чинники неповернення банківських кредитів населенням України. Оцінено останні здобутки регуляторних органів щодо подолання проблеми і визначено перспективи її вирішення на майбутнє. Запропоновано заходи щодо роботи банку із проблемною заборгованістю фізичних осіб.

Ключові слова: кредити фізичним особам, банківські споживчі кредити, проблемні кредити у банках, проблемна кредитна заборгованість фізичних осіб, кредитний ризик.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена анализу состояния и мерам уменьшения проблемной кредитной задолженности в банках Украины. Проанализированы состояние, причины возникновения и тенденции процесса накопления проблемных кредитов в банках. Отдельно проанализированы и обоснованы главные макро- и микроэкономические факторы невозврата банковских кредитов населением Украины. Оценены последние достижения регуляторных органов по преодолению проблемы и определены перспективы ее решения на будущее. Предложены мероприятия по работе банка с проблемной задолженностью физических лиц.

Ключевые слова: кредиты физическим лицам, банковские потребительские кредиты, проблемные кредиты в банках, проблемная кредитная задолженность физических лиц, кредитный риск.

ANNOTATION

The article is devoted to the analysis of the state and measures to reduce the problem of credit indebtedness in banks of Ukraine. The analyzed condition, causes of the emergence and trend of the process of accumulation of problem loans in banks. The main macro- and microeconomic factors of non-repayment of bank loans by the Ukrainian population are separately analyzed and substantiated. The latest achievements of the regulatory authorities regarding the problem are overcome and the prospects for its solution for the future are determined. Proposed measures on the work of the bank with problem debts of individuals.

Keywords: loans to individuals, bank consumer loans, problem loans in banks, problem loans to individuals, credit risk.

Постановка проблеми. Банки України вимушені сьогодні працювати в умовах підвищених ризиків і значної невизначеності, тому вони частіше, ніж їх закордонні колеги, бувають у кризових ситуаціях. І хоча значний вплив на сучасний стан як окремих банків, так і всієї банківської системи України мають різні зовнішні чинники, все ж більшість кризових ситуацій у вітчизняних банках пов'язана з неадекватною оцінкою ними самими власного фінансового

стану, надійності і стійкості їхніх основних клієнтів і партнерів по бізнесу, обраної кредитної політики та методів її реалізації. Кредитні операції для комерційних банків є основним джерелом доходів, але й одним з основних джерел збитків. На підвищення рівня ризиків кредитування, погіршення якості кредитів суттєво впливає неефективне управління кредитними портфелями банків. Це стосується як їх розмірів, так і структури за видами кредитів та якістю. В умовах же затяжної банківської кризи в Україні одним із головних аспектів кредитного менеджменту є саме управління проблемними кредитами. Накопичення проблемної кредитної заборгованості та її тривале збільшення в кредитних портфелях обмежує ресурси банків, не дає можливості давати нові кредити, повноцінно відновити діяльність і задовольняти потреби вітчизняної економіки.

Актуальність дослідження безпосередньо проблемної заборгованості фізичних осіб у банках України і пошук шляхів її зниження вбачається в тому, що в останні десятиліття кредитування фізичних осіб набувало все більшого значення у діяльності вітчизняних банків і здійснювало все більший як позитивний, так і негативний вплив на їх фінансовий стан. Тому комплексне подолання означеної проблеми дасть змогу не лише повноцінно відновити ефективну роботу банків у цьому напрямі бізнесу, а й значно оптимізувати їх фінансовий стан в умовах виходу з банківської кризи. Конструктивне поживлення ринку банківських споживчих кредитів в ув'язці з відповідними структурними змінами в економіці сприятиме збільшенню рівня індивідуального споживання в країні, а тому посилить сукупний попит, забезпечить зростання ділової активності та ВВП. Проте це нереально за існуючого рівня проблемної кредитної заборгованості у портфелях банків, у тому числі стосовно кредитів фізичних осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш вагомий внесок у дослідження проблемної кредитної заборгованості фізичних осіб у банках зробили О. Барановський, О. Дзюблюк, Г. Карчева, В. Міщенко, Л. Примостка та інші [1–5]. Серед останніх досліджень ціка-

вими є роботи Т. Болгар, А. Олійник, О. Яременко [6–8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз останніх публікацій свідчить про значні здобутки теоретичного і практичного аналізу проблемних кредитів у банках загалом і водночас про недостатність комплексних розробок практичних механізмів роботи банків із проблемною кредитною заборгованістю фізичних осіб у сучасних умовах в Україні.

Метою статті є аналіз стану проблемної кредитної заборгованості клієнтів у банках України, в тому числі фізичних осіб, з'ясування причин її виникнення і збільшення, а також виокремлення заходів щодо її зменшення у кредитних портфелях банків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом 2014–2017 років в Україні було визнано банкрутами понад 90 банків. Для порівняння, за весь час незалежності з банківського ринку було виведено близько 10 установ. Такі дані беззаперечно свідчать про наявність системної банківської кризи в Україні.

Аналіз ситуації, що склалася у вітчизняній банківській системі в умовах фінансової нестабільності, також свідчить, що найчастіше банки зазнавали банкрутства у зв'язку з надзвичайно ризиковою кредитною політикою, що проявлялось у її надмірній агресивності. Вона базувалася на недосконалому ризик-менеджменті. Проте ситуація з проблемними кредитами в банках не виникла раптово. Під час так званого «буму кредитування» 2006–2008 років банки України не надавали належної уваги ризик-менеджменту, а у подальшому, за результатами кризи 2008 року, не врахували допущених помилок. На тлі стрімкого погіршення макроекономічної ситуації саме повсякчасне недбале ставлення банкірів до управління ризиками збільшило масштаби неповернення кредитів, зробило його повальним, що сприяло надалі масовим банкрутствам.

У зв'язку з досягнутими ще до початку кризи 2008 року значними темпами розширення кредитного ринку банківська система України накопила у собі і сконцентрувала вагомий вантаж внутрішніх ризиків. І, як і інші країни, що пережили стрімкий ріст кредитування, не змогла уникнути швидкого накопичення «поганих» кредитів. За оцінками МВФ 2004 року, у трьох ситуаціях із чотирьох періоди стрімкого розширення кредитування на ринках, що розвиваються, супроводжувалися банківськими кризами, майже у семи з восьми – валютними. В Україні сталися і банківська криза, і валютна [9, с. 100].

Одним із основних чинників, що спровокував накопичення системного ризику в банківській системі України, був іноземний фінансовий капітал, який вплинув на значне збільшення можливостей українських банків за відсутності власних довгострокових ресур-

сів видавати не лише короткострокові кредити. Значний ріст довгострокових (особливо валютних) кредитів у період «буму кредитування» спричинив зменшення ліквідних активів, банки все більше спрямовували ресурси в ризикові (зокрема, іпотечні) кредити. Така структура активів в умовах кризи підвищила вразливість банків до зміни макроекономічного середовища через девальвацію гривні, зниження кредитоспроможності позичальників, втрати об'єктами застави своєї вартості.

За даними НБУ, лише за 2009 р. частка прострочених кредитів у портфелях банків зросла у 3,9 раза – до 9,4% всіх кредитів (69 935 млн. грн.), тоді як на початок 2009 р. вона становила 2,2%. У кінці 2010 р. цей показник становив вже 11,2% [10]. Ситуація тимчасово стабілізувалась у 2011–2013 рр., але частка простроченої заборгованості у кредитних портфелях банків не опустилася нижче 7,7% [10]. За оцінками ж експертів, обсяг проблемних кредитів у портфелях банків у 2009 р. перевищував 30%. Ще більшу частку фіксували міжнародні компанії. За даними міжнародного рейтингового агентства Fitch Ratings проблемні активи у структурі кредитного портфеля банків України у 2010 р. становили 34%, за даними компанії DB Research – 45% [11]. Після 2013 р., з новим погіршенням макроекономічної ситуації, якість кредитних активів банків погіршувалася постійно.

Водночас ще з 2007 р. випереджальну динаміку зміни до темпів росту самих кредитів мали темпи росту простроченої заборгованості. А у 2008–2010 рр. прострочені кредити зростали фактично на 142%, 283% та 386%. Після відносної стабілізації у 201–2013 рр. і падіння темпів росту простроченої заборгованості до 92% протягом 2014 р. вони знову зросли до 194% [10].

Така динаміка простроченої заборгованості привела до значного погіршення якості кредитних портфелів банків вже у 2009 р. А станом на 01.01.2016 р. обсяг простроченої заборгованості в банках України досяг 213,3 млрд. грн. У результаті банки постійно наращували й обсяги резервів під активні операції, частка яких у кредитних портфелях також росла і у 2016 р. досягла 35%.

У 2016–2017 рр. ситуація лише погіршилася через ще більше зменшення реальних доходів позичальників. Якщо до 2015 р. обсяг проблемної кредитної заборгованості змінювався незначними коливаннями, то стрімке її збільшення з 2015 р. було зумовлене новою значною економіко-політичною нестабільністю, у тому числі новою девальвацією національної валюти.

Крім трикратної девальвації гривні, на якості кредитного портфеля негативно позначилися падіння реального ВВП на 15% та ефект доміно від введення тимчасових адміністрацій в неплатоспроможні банки. За період із 2013 до

2017 р. питома вага недіючих кредитів зросла з 12,9% до 30,5% [12].

Багато банків, намагаючись зберегти види-мість платоспроможності в очах регулятора, за допомогою різноманітних схем приховували реальний стан справ. Так, якщо обслуговування кредиту за власні кошти може коштувати близько 10% його вартості на рік, то визнання його недійсним вимагає 100% резервування, що для окремих банків означало миттєве банкрутство.

У відповідь на це у 2015–2016 рр. НБУ провів діагностику кредитних портфелів 60 найбільших банків України, частка активів яких становила 98% системи. За результатами діагностики, у топ-20 банків за розміром активів і питоною вагою на ринку 88,5% частка проблемних кредитів становила 53%, а у наступних 40 банків із часткою активів 9,5% – 43%. Таким чином, реальний рівень «токсичних» активів банківської системи на той час становив 52%.

У 2017 р. ситуація не покращилася. Частка непрацюючих кредитів, визначена за новою методологією, станом на кінець I кварталу 2017 р. становила 55,1% і вже за місяць зросла до 56,6% [10]. Інформацію представлено на рис. 1.

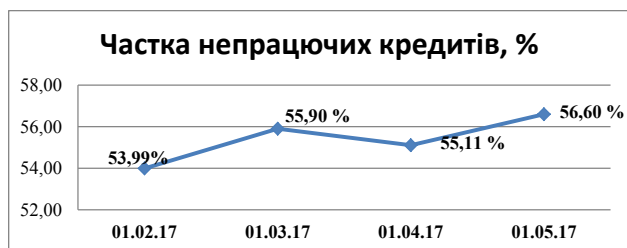

Рис. 1. Частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі банків України у 2017 році, % [10]

Стрімке збільшення частки непрацюючих кредитів протягом перших місяців 2017 року було викликано введенням нових принципів визначення непрацюючих кредитів. Від початку 2017 року запроваджено нові правила оцінки банками кредитного ризику, які прописано у Постанові НБУ № 351 від 30.06.2016 р. [13]. Новий документ розроблено з метою усунення низки суттєвих прогалин у поточних регуляторних діях НБУ, які б давали змогу

банкам реально занижувати частку проблемних кредитів та обсяги кредитного ризику за активами за рахунок адекватно сформованих резервів.

Хоч і не слід недооцінювати ситуацію з корпоративними клієнтами, все ж найбільше серед клієнтів банків постраждали фізичні особи. Соціально-економічні зрушення, що сталися в Україні після кризи 2008 року, більше вплинули на можливості повертати кредити саме населенням. За неофіційними даними частка проблемних позичок у кредитах, наданих фізичним особам після 2008 р., трималася на рівні 25–30% [14]. Водночас, за інформацією Асоціації колекторського бізнесу України, у період із 2009 по 2014 р. сума проблемних боргів населення в банках збільшилася з 67 млрд. грн. до 75 млрд. грн., що становило у 2014 р. близько 45% загального обсягу боргів [15].

Найбільше вплинули на ситуацію перекладені банками на приватних позичальників валютні ризики. Структура кредитного портфеля банків України у розрізі валют під час так званого «буму кредитування» 2006–2008 рр. мала загрозливий характер. Особливо це стосувалося кредитів, наданих населенню. Зростання частки валютних кредитів населенню в кредитному портфелі банків спостерігалось протягом всього періоду «кредитного буму», а на кінець 2008 р. частка кредитів, номінованих в іноземній валюті, досягла максимальних за історію незалежності України 72%. Це ілюструє рис. 2.

Пересічний український позичальник не був надто обізнаним щодо валютного ризику, механізми хеджування для фізичних осіб теж не були доступні. Але цей ризик усвідомлювали банкіри, проте не вжили заходів його зменшення через механізми відбору кредитів. Коли наприкінці 2008 р. гривня знецінилася щодо долара на понад 40%, для більшості позичальників співвідношення боргу та доходу вийшло на таке значення, що обслуговування валютних кредитів стало неможливим. Закрити позицію вони також не могли оскільки девальвація відбулася миттєво (протягом двох місяців), а кредитні договори у більшості, на жаль, не передбачали варіантів їх конвертації чи реструктуризації. Ще більше ситуація погіршилась протягом першого кварталу 2014 року на тлі девальвації гривні до 300%. Коли залишки

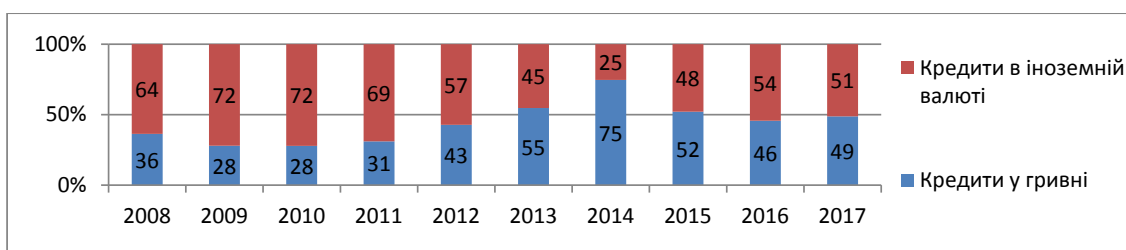

Рис. 2 Структура банківських кредитів, наданих населенню України, у розрізі валют у 2008–2016 рр. (станом на початок року), % [10]

фактичної заборгованості за валютними кредитами фізичних осіб у результаті нової конвертації збільшилися у рази, рівень реальної платоспроможності позичальників – фізичних осіб впав катастрофічно, і ще більше позичальників не могли далі справлятися з кредитним навантаженням і опинилися у борговій ямі.

У зв'язку з цим одну з основних помилок у регулюванні діяльності банків на ринку споживчих кредитів вбачаємо у дозволі кредитувати фізичних осіб в іноземній валюті [16]. У законодавчому аспекті це було виправлено у 2011 році шляхом заборони надавати споживчі валютні кредити населенню [17]. Такі заходи були доцільними, хоча в економічному аспекті суттєво запізнювалися. Сьогодні вже є очевидним, що саме неспроможність позичальників – фізичних осіб повертати борги за валютними кредитами стала однією з основних причин стрімкого зростання токсичних кредитів після 2013 року, що у подальшому сприяло втраті платоспроможності та банкрутствам цілої низки банків.

І хоча ймовірність валютних і банківських криз збільшує зростання як корпоративного, так і споживчого кредитування, вважаємо, що експансія саме споживчих кредитів у поєднанні з низькою схильністю до внутрішніх заощаджень населення стала найвагомим фактором кризи банківського сектора в Україні. Саме населення, порівняно з бізнесом, є більш вразливим і першим реагує на погіршення економічного стану.

Проте, на нашу думку, стрімкий ріст проблемної кредитної заборгованості фізичних осіб був спричинений не лише негативними макроекономічними змінами, недосконалим регулюванням ризиків з боку НБУ, а й відвертим нехтуванням елементарних правил ризик-менеджменту в банках. Після відносного відновлення у 2010 р. українські банкіри не врахували належним чином помилки, допущені до кризи 2008 р., і відновлювали роздрібне кредитування за докризовим (високоризиковим) сценарієм. У структурі роздрібних кредитних портфелів банків стрімко зростала частка й обсяги незабезпечених кредитів, і рівень їх якості поступово знижувався.

При цьому і самі банкіри, й окремі фахівці погіршення портфелів списували на перехід до нових (більш жорстких) стандартів оцінки ризиків, закріплених новим Положенням «Про порядок формування резервів на відшкодування втрат по активних операціях» [204], що передбачало резервування коштів за беззаставними кредитами незалежно від фактичного стану їх обслуговування. Проте зміни і були націлені на усунення недоліків у методології управління ризиками, серед яких неправильна оцінка ризику лежала на поверхні.

Введення НБУ у дію у 2013 році Положенням № 23 нових норм резервування не було панацеєю захисту від ризику кредитних операцій, заходи мали більш превентивний харак-

тер, бо не впливали безпосередньо ні на рівень дохідності, ні на зміну бізнес-моделі роздрібних банків. Проте це було необхідним кроком на шляху врегулювання стандартів управління ризиками загалом.

На практиці у 90% ситуацій кредити з простроченням понад 180 днів перестають обслуговуватися взагалі, серед кредитів із простроченням від 90 до 180 днів таких близько 2/3. Тобто чим більший термін прострочення боргів, тим менша ймовірність їх повернення. Тому підвищення вимог щодо оцінки ризику кредитів, що сталося відповідно до Постанови НБУ № 23, було доцільним. Динаміка проблемних кредитів у банках України доводить, що працівникам відповідних відділів необхідно реагувати на негативні зміни в обслуговуванні кредитів якомога раніше. Продовженням удосконалення регулювання діяльності банків у напрямі мінімізації кредитних ризиків стало введення у 2017 р. нового положення, затвердженого Постановою НБУ № 351.

Одним зі слабких місць кредитного ризик-менеджменту банків є недосконала оцінка кредитоспроможності позичальників і формальне її здійснення на практиці безпосередньо в банку. Поруч із загальною застарілістю більшості підходів, що досі часто використовуються у банках України, актуальною є проблема якості відбору позичальників – фізичних осіб на основі використання скорингових систем. Не у всіх банків вони відповідають сучасним вимогам, багато банків просто не в змозі розробляти і впроваджувати повноцінну скорингову систему. Серйозною проблемою є неповне й недостовірне представлення інформації про клієнтів у базах даних. Аналіз таких даних небезпечний, на основі його результатів легко прийняти помилкове рішення.

Окрім заходів упередження ризиків, слабким місцем кредитного менеджменту в банках України довгий час був і залишається моніторинг уже виданих позичок. І, на жаль, значна частка проблемних кредитів виникає через недостатні й недосконалі процедури їх супроводження. У зв'язку з цим вважаємо, що розроблення процедур супроводження кредитів, у тому числі стягнення простроченої заборгованості, є важливим напрямом зниження проблемної кредитної заборгованості в банках України.

На нашу думку, проводячи такі заходи щодо зниження проблемної заборгованості фізичних осіб, банкам слід використовувати диференційований підхід. Вважаємо, що така робота банку має базуватися на ранжируванні боржників залежно від терміну простроченої заборгованості та об'єктивних причин її виникнення й існування. Розглянемо 4 групи клієнтів.

Перша група – клієнти, які просто постійно або періодично забувають робити строкові внески за кредитами. За ними прострочення заборгованості, як правило, не виходить за межі, допустимі банком, і ліквідується за першого

нагадування. Робота з цими клієнтами найпростіша, дає змогу не відволікати зайві людські ресурси, час і зводиться до нагадування про необхідність погашення заборгованості (наприклад, через sms-банкінг).

До другої групи належать позичальники, які хочуть, але не можуть з об'єктивних причин вчасно погашати кредит. Робота з цією групою є найбільш кропіткою, важливо на перших порах відрізнити такого позичальника від «забуваки». Якщо прострочення має тенденцію постійності та збільшення в часі, це свідчить про існування проблем. Тоді насамперед необхідно в приватній розмові з'ясувати реальні причини проблем. Таких позичальників можна поділити на дві групи: ті, що неадекватно оцінили можливості щодо погашення кредиту (при цьому надали недостовірну інформацію про доходи і витрати, наявність інших кредитів тощо); ті, у яких виникли непередбачувані обставини (втрата джерел доходів, працездатності, непередбачувані витрати).

Об'єднувальним моментом вказаних груп є бажання погашати наявні борги. Тому методи роботи з такими позичальниками є схожими, і суть їх полягає у спільному пошуку шляхів виходу із ситуації. Банк має бути максимально активним, і вже на ранніх стадіях прострочення можна пропонувати реструктуризацію боргу, допомогу в реалізації майна тощо. Банк має бути зацікавлений у своєчасному погашенні заборгованості не менше позичальника. Роботу з такими боржниками на ранніх стадіях мають проводити самі кредитні експерти, але за відсутності результату кредити слід передавати до спеціального підрозділу або колекторам.

До третьої групи належать позичальники, які потенційно спроможні гасити кредит, але ставляться до своїх обов'язків несерйозно. Робота з ними найбільш специфічна. Головним важелем у таких ситуаціях є правильний і переконливий психологічний вплив на боржника (наприклад, нагадування про стягнення

боргу через суд). Ефективність превентивних заходів з боку банку напряму залежить від того, наскільки переконливо буде вмотивовано боржника до добровільного виконання своїх зобов'язань шляхом роз'яснення майбутніх наслідків їх невиконання. Такими наслідками можуть бути втрата заставного майна; зіпсована репутація з ускладненням або неможливістю в майбутньому отримати кредит; штрафні санкції; проблеми з колекторами, зрештою – із судовими органами. Роботу із вказаним типом позичальників не слід затягувати.

Остання група боржників – це шахраї, особи, що беруть кредити, не збираючись їх повертати. Робота з такими клієнтами є майже безрезультатною з огляду на її здійснення працівниками банку. Такі кредити необхідно ідентифікувати якомога раніше і майже одразу передавати колекторам.

Способи роботи з проблемною заборгованістю за споживчими кредитами залежать і від терміну її існування. Залежно від стадії заборгованості змінюється ефективність застосованого способу стягнення, до того ж однаково важливими є як максимізація зусиль із застосування відповідних способів роботи до типів позичальників і стану заборгованості, так і вчасність зміни способу стягнення заборгованості і передачі подальшої роботи до іншого структурного підрозділу банку або колекторам. У табл. 1 представлено дії зі стягнення простроченої заборгованості та рекомендовані терміни щодо їх ефективного застосування.

На нашу думку, розроблення процедур супроводження кредитів, у тому числі стягнення простроченої заборгованості, є важливим напрямом зниження проблемної кредитної заборгованості фізичних осіб у банках України.

Водночас багато фахівців вважають стягнення боргів непрофільною діяльністю банків і тому однак щодо існування та повноважень діяльності колекторських агенцій, звернення до яких у питаннях стягнення проблемної

Таблиця 1

Комплекс дій зі стягнення проблемної заборгованості за споживчими кредитами з урахуванням терміну її виникнення і типу позичальників

Термін простроченої заборгованості	Дії банку зі стягнення проблемної заборгованості	Тип позичальника, до якого доцільно застосовувати вказані дії
1–30 днів	Sms-повідомлення, дзвінок позичальнику, відправлення письмового повідомлення	Всі позичальники
30–60 днів	Приватна бесіда, виїзд до позичальника. Спроба домовитися з боржником. Пошук шляхів виходу з ситуації.	Позичальники, що можуть і/або бажають гасити заборгованість
60–180 днів	Досудове стягнення заборгованості шляхом реалізації застави. Передача заборгованості до колекторської агенції.	Позичальники, які можуть, але не бажають гасити заборгованість, шахраї
180–210 днів	Передача інформації про боржника до кредитного бюро. Позив до суду на позичальника.	Позичальники, які не можуть і не бажають гасити кредит, шахраї
Понад 210 днів	Післясудове провадження. Списання з балансу заборгованості за рахунок резервів.	Всі позичальники

заборгованості, на їхню думку, є більш ефективним, ніж самостійна робота банку в цьому напрямі. Проте суцільне покладання банків на можливу подальшу допомогу колекторів розходжує їх і знижує ефективність роботи з мінімізації ризиків споживчих кредитів на стадії прийняття рішення. Водночас у стягненні проблемної заборгованості в Україні слід шукати більш цивілізовані способи. До них можна віднести досудове стягнення боргів через реалізацію заставного майна споживчих (не іпотечних) кредитів, а також упровадження інституту банкрутства фізичних осіб.

Перший із цих заходів додасть можливостей кредиторам у захисті їх прав за умови вдалого застосування способів самостійної роботи з проблемною заборгованістю і водночас сприятиме більшій відповідальності позичальників. Другий захід – інститут банкрутства фізичних осіб – навпаки, може захистити боржників у реально безвихідних ситуаціях від нецивілізованих способів тиску на них і водночас спонукає кредиторів до більш ефективної роботи в інших напрямках мінімізації кредитного ризику. При цьому ми не лишаємо поза увагою складність правовідносин, що виникають під час звернення стягнення на заставлене майно, а також дискусійність питання законодавчого закріплення банкрутства фізичних осіб в Україні.

Висновки. Таким чином, результати проведеного дослідження дають змогу дійти висновку, що проблемна кредитна заборгованість у банках України після кризи 2008 р. мала постійну тенденцію до збільшення і є одним із головних негативних чинників зниження їх фінансової стійкості і масового банкрутства протягом 2014–2017 рр., що сприяло розвитку банківської кризи. На тлі значних валютних запозичень з-за кордону та широкого впровадження валютного кредитування фізичних осіб девальвація гривні і нехтування правил кредитного ризик менеджменту стали чи не головним чинником росту проблемних кредитів у банках і гальмування кредитування після кризи 2008 р. Значний рівень проблемних кредитів спричинений низкою макроекономічних факторів, а також недосконалим ризик-менеджментом у банках.

Вирішення проблеми зниження рівня проблемної заборгованості фізичних осіб у банках України повинне мати системний і комплексний характер. До процесів ліквідації (оптимізації) проблемних кредитів у банках мають бути залучені регуляторні органи, спеціальні компанії з управління боргами, колекторські агенції. Проте головна робота у цьому напрямі має здійснюватися самим банком. Основним напрямом зменшення проблемної заборгованості фізичних осіб у банках України є вдосконалення кредитного менеджменту й управління ризиками (зокрема, процедур оцінки кредитоспроможності позичальників і моніторингу кредитів).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барановський О. Проблемні банки: виявлення і лікування / О.І. Барановський / Вісник НБУ. – 2009. – № 11. – С. 18–31.
2. Дзюблюк О.В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи / О.В. Дзюблюк, Р.В. Михайлюк. – Режим доступу http://www.library.tane.edu.ua/files/EVD/finansova_stiyk_bankiv_dzublyck.pdf.
3. Карчева Г.Т. Ефективність функціонування та перспективи розвитку банківської системи України: монографія / Ганна Тимофіївна Карчева. – К.: Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2012. – 520 с.
4. Міщенко В. Реструктуризація кредитів в умовах кризи: світовий досвід і можливості застосування в Україні / В. Міщенко, В. Крилова, М. Ніконова // Вісник НБУ. – 2009. – №.5. – С. 12–17.
5. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку [Текст] : підручник / Л.О. Примостка – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.
6. Болгар Т.М. Проблемні кредити банків як результат реалізації кредитного ризику / Т.М. Болгар // Економічний нобелівський вісник. – 2014. – № 1(7). – С. 50–58.
7. Олійник А.В. Проблемні кредити та їх вплив на платоспроможність банків в Україні / А. Олійник, І. Воловник // Економіка і суспільство – 2016. – № 6. – С. 300–307. – Режим доступу http://www.economyandsociety.in.ua/journal/6_ukr/51.pdf
8. Яременко О.Р. Проблемні кредити банків: сутність, сучасний стан та методи їх регулювання / О.Р. Яременко, Е.О. Лисенко // Глобальні та національні проблеми економіки. – Випуск 8. – 2015. – С. 1080–1085.
9. Охрименко І.Б. Трансформаційні зрушення в кредитуванні в умовах фінансової глобалізації / І.Б. Охрименко // Банківська справа. – № 8. – 2013. – С. 96–113.
10. Статистика. Показники банківської системи. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – [www. https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=74208](http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=74208)
11. Слобода Л. Напрями вдосконалення роботи банків України з проблемними активами в посткризовий період / Л. Слобода, Н. Дунас // Вісник НБУ. – 2011. – № 4. – С. 46–51.
12. Яких помилок припустився НБУ в антикризовій стратегії банківського нагляду [Електронний ресурс]. – Режим доступу – [http://www. https://mind.kiev.ua/openmind/20170532-yakih-pomilok-pripustiv-sya-nbu-v-antikrizovij-strategiyi-bankivskogo-naglyadu](http://www.mind.kiev.ua/openmind/20170532-yakih-pomilok-pripustiv-sya-nbu-v-antikrizovij-strategiyi-bankivskogo-naglyadu)
13. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. Затверджено постановою Правління НБУ № 351 від 30.06.2016р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>
14. Офіційний сайт Простобанк консалтинг / [Електрон. ресурс]. – Режим доступу – <http://www.prostobank.com>.
15. Проблемних кредитів у банках більше – що загрожує позичальникам? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ua-ekonomist.com/>
16. Постанова Правління НБУ «Про внесення змін до положення «Про кредитування» за станом на 05.03.2003№ 79 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://www.bank.gov.ua>
17. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання правових відносин між кредиторами і споживачами фінансових послуг» за станом на 22.09.2011 р. № 7351 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://www.zakon.rada.gov.ua>